อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

ร้อยเอกหลวงสุนทรสารสาสน์

ณ ฌาปนสถานของกองทัพบก

วัดโสมนัสวรวิหาร พระนคร

วันพุธที่ 24 มกราคม 2511

อนุสรณ์

งานพระราชทานเพลิงศพ

ร้อยเอกหลวงสุนทรสารสาสน์

ณ ฌาปนสถานของกองทัพบก

วัดโสมนัสวรวิหาร พระนคร

วันพุธที่ 24 มกราคม 2511

ร้อยเอกหลวงสุนทรสารสาสน์

ชาตะ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2440

มรณะ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2510

ประวัติย่อ

ร้อยเอกหลวงสุนทรสารสาส์น (ฟื้น สุนทรสารสาส์น) เกิดที่ตำบลคลองสิบสอง อำเภอมีนบุรี เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๐ เป็นบุตรคนที่ ๑ ของนายชื่น และนางช้อย สุนทรภัค มีพี่น้อง ๔ คน

เมื่อเยาว์วัยเรียนหนังสืออยู่กับบ้านโดยนายเนียม สุนทรภัค (ตา) เป็นผู้สอน เมื่ออายุได้ ๑๓ ปี จึงเข้าเรียนชั้นมูลที่โรงเรียนราชสิทธิ์สังข์กระจายแล้วไปเรียนต่อที่โรงเรียนวัดอนงคาราม (โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา)

พ.ศ. ๒๔๕๕ เมื่อสอบได้ชั้นมัธยมปีที่ ๕ แล้ว สมัครเข้าสอบเป็นนักเรียนครูประถม โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์(ปัจจุบันคือโรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา)

พ.ศ. ๒๔๕๖ จากผลการสอบครู ป.ป. ได้เป็นที่ ๑ กระทรวงธรรมการ ได้คัดเลือกให้ไปเรียนครูมัธยมต่อ

พ.ศ.๒๔๕๙ ได้เข้าสอบครูมัธยมที่โรงเรียนจุฬาลงกรณ์ได้เป็นที่ ๒ แล้วรับราชการเป็นครูโรงเรียนวัดเบญจมบพิตร เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๔๕๙

พ.ศ. ๒๔๖๑ ถูกเกณฑ์เข้ารับราชการเป็นพลทหารประจำการตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร สังกัดกรมทหารบกราบที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พ.ศ. ๒๔๖๒ เสนาธิการทหารบก ได้ขอตัวจากกระทรวงธรรมการมารับราชการในกรมยุทธศึกษาทหารบกในตำแหน่งครูเลขกรมยุทธศึกษาทหารบก ได้เลื่อนยศเป็นว่าที่นายสิบเอกรับพระราชทานเงินเดือนๆ ละ ๘๐ บาท และได้รับประทวนของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเป็นนายสิบ เอกในปีเดียวกัน

พ.ศ.๒๔๖๓ ได้เลื่อนยศเป็นว่าที่นายร้อยตรี เงินเดือนอัตรานายร้อยโทชั้น ๒ เดือนละ ๑๐๕ บาท

พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้รับพระราชทานยศเป็นนายร้อยโท ย้ายตำแหน่ง - เป็นครูผู้ช่วยประจำและครูประจำกรมยุทธศึกษาทหารบกตามลำดับ

พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้เลื่อนเงินเดือนเป็นอัตรานายร้อยโทชั้น ๑ เดือนละ ๑๑๕ บาท

พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้รับพระราชทานยศเป็นนายร้อยเอก รับเงินเดือนอัตรานายร้อยเอกชั้น ๓ เดือนละ ๑๓๕ บาท

พ.ศ. ๒๔๖๘ ลาออกจากประจำการเป็นนายทหารกองหนุนเบี้ยหวัดสังกัดกรมยุทธศึกษาทหารบก

พ.ศ. ๒๔๗๒ กลับเข้ารับราชการใหม่ เป็นครูวิชาสามัญ กรมยุทธศึกษาทหารบก

พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็นหลวงสุนทรสารสาสน์ถือศักดินา ๘๐๐

พ.ศ. ๒๔๗๔ ออกจากราชการเพราะป่วย เป็นนายทหารนอกราชการ เพื่อรับบำนาญ สังกัดกรมยุทธ-ศึกษาทหารบก

พ.ศ. ๒๔๗๔–๒๔๗๕ เป็นครูสอนโรงเรียนราษฎร์วิทยสภา (ที่ตั้งโรงเรียนพระนครวิทยาลัยปัจจุบัน)

พ.ศ. ๒๔๗๖-๒๔๘๐ ก่อตั้งโรงเรียนราชบุรีวิทยาลัย (ที่ตั้งกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมเชิงสพานเทเวศรปัจจุบัน) โดยเป็นอาจารย์ใหญ่ และผู้จัดการโรงเรียน

พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนวังบูรพา (ที่ตั้งโรงภาพยนตร์ แกรนด์, คิง และควีนปัจจุบัน)

พ.ศ. ๒๔๘๒-๒๔๘๓ เป็นครูจ้างสอนวิชาคำนวนประจำโรงเรียนช่างชลประทาน

พ.ศ. ๒๔๘๔–๒๔๘๘ เป็นครูจ้างสอนโรงเรียนวิศวกรรมรถไฟ เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๕ ได้ขอเลิกใช้บรรดาศักดิ์

และเปลี่ยนนามสกุลเป็นสุนทรสารสาสน์และกลับใช้บรรดา-ศักดิ์ตามเดิมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘

พ.ศ. ๒๔๘๙ เริ่มก่อตั้งโรงเรียนเฉลิมสาสน์ศึกษา (ถนนเพ็ชรบุรีตัดใหม่)

พ.ศ. ๒๔๙๖ ย้ายประเภทนายทหารเป็นนายทหารพ้นราชการสังกัดกองทัพบก

พ.ศ. ๒๕๐๓ ได้ก่อตั้งโรงเรียนเฉลิมสาสน์บางนา

ร้อยเอกหลวงสุนทรสารสาสน์ มีบุตรกับนางวอน ๒ คน คือ.-

๑. พันตรี บำรุง สุนทรสารสาสน์

๒. พันเอก กำจัด สุนทรภัค

และมีบุตรกับนางผ่อง ๒ คน คือ.-

๑. พันตรี สราวุธ สุนทรภัค

๒ นายพรหม สุนทรสารสาสน์

ร้อยเอกหลวงสุนทรสารสาสน์ ได้เริ่มป่วยเป็นโรคหัวใจ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๖ ครั้นมาถึง พ.ศ.๒๕๑๐ อาการหนักขึ้นเป็นลำดับ จนถึงวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ จึงได้ถึงแก่กรรม

คำไว้อาลัย

คุณโยมหลวงสุนทรสารสาสน์ เมื่อยังดำรงชีวิตอยู่นับว่าเป็นผู้หนึ่งที่เข้ามาสู่วัด ในฐานะเป็นนักศึกษาแล้วปฏิบัติธรรมอีกด้วย ถึงแม้ว่ามีภาระกิจมากมาย แต่ก็เป็นผู้ไม่ประมาท ยังหมั่นปฏิบัติธรรมด้วยการเจริญสมาธิเนือง ๆ เพื่อความสงบจิตใจ ซ้ำบำเพ็ญกรณียกิจที่เป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นอยู่เสมอ ๆ ดังผลงานที่ประจักษ์แจ้งแก่ผู้ที่ได้พบเห็น เป็นที่เคารพของบรรดาคณะศิษย์ทั่ว ๆ ไป

ฉะนั้น การแตกกายทำลายขันธ์ของคุณโยมหลวง-สุนทรสารสาสน์ในคราวครั้งนี้ ก็แตกดับเพียงแต่สังขารร่างกายเท่านั้น ส่วนคุณงามความดีของคุณโยมหลวงนั้นย่อมหาได้แตกดับไปกับสังขารร่างกายด้วยไม่ ย่อมยังคงเหลืออยู่คู่กับโลกตลอดไป สมดังพระพุทธภาษิตที่พระ-พุทธองค์ทรงเทศนาตรัสไว้ว่า

รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ

ร่างกายของสัตว์ทั้งหลายย่อมย่อยยับไป

แต่ชื่อและสกุลนั้นหาย่อยยับไปได้ไม่

มหากุศลและบารมีธรรมใดที่ อาตมาได้บำเพ็ญมาแล้ว และกำลังบำเพ็ญอยู่ในปัจจุบันนี้ หากคุณโยมหลวงอาจทราบได้ด้วยญาณวิถีใดๆ แล้วไซร้ ขอให้คุณโยมจงได้ตั้งใจอนุโมทนาส่วนมหากุศลนั้น ๆ แม้สถิตอยู่ในสัมปรายิกภพใด ขอจงได้รับความสุขเกษมสำราญ ด้วยอำนาจบุญนั้น ๆ ทุกประการ

พระสนิท สุนทรภัค
(สุนทรธมโม ภิกขุ)
๒ ธันวาคม ๒๕๑๐

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้าได้รับคำขอร้องจากทายาทของร้อยเอกหลวงสุนทรสารสาสน์ ให้ช่วยเขียนคำไว้อาลัยแด่อาจารย์ที่เคารพ ผู้ล่วงลับไปแล้วด้วย ข้าพเจ้าในฐานะที่เคยเป็นลูกศิษย์จึงรู้สึกเป็นเกียรติและมีความยินดีที่ได้มีโอกาสตอบสนองคุณของท่าน

นับตั้งแต่ข้าพเจ้าได้เริ่มเข้ามามีชีวิตทหาร ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ ก็ได้รับความกรุณาให้การอบรมสั่งสอนจากท่านอาจารย์และผู้บังคับบัญชาหลายท่าน ซึ่งได้ช่วยชุบชีวิตและฝังเลือดเนื้อของทหาร ท่านอาจารย์ร้อยเอกหลวงสุนทรสารสาสน์ เป็นผู้หนึ่งซึ่งได้กรุณาประสิทธิ์ประศาสน์ความรู้วิชาวิทยาศาสตร์ สาขาฟิสิคให้ ท่านเป็นผู้มีบุคลิกลักษณะใจคอเยือกเย็น ให้ความใกล้ชิดกับศิษย์ทุกคน ประดุจดังบิดาสอนบุตร ท่านประกอบด้วยเมตตาคุณเป็นประจำ พร่ำสอนให้ศิษย์ทุกคนมีความรู้โดยทั่วถึงกัน ความรู้ที่ท่านได้ประสิทธิ์ประศาสน์ให้นั้น ยังประโยชน์ให้ศิษย์ทุกคนได้ใช้ปฏิบัติราชการจนถึง

ปัจจุบันนี้ เมื่อท่านอาจารย์ร้อยเอกหลวงสุนทรสารสาสน์ได้มาจากไป แม้จะเป็นไปโดยธรรมดาของโลก ซึ่งไม่มีผู้ใดจะหลีกเลี่ยงได้ก็ตาม ก็ได้ยังความอาลัยอาวรณ์ให้แก่ทายาท ศิษย์ และผู้ที่คุ้นเคยโดยทั่วไป ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่มีความอาลัยและคิดถึงพระคุณของท่าน ด้วยเมตตาคุณที่ท่านได้ให้ความกรุณาแก่ศิษย์ทั้งหลายไว้นั้น จงช่วยดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่าน จงไปสู่สุขคติสิงสถิตย์อยู่ทิพยพิมานในสัมปรายภพด้วยเถิด.

พลเอก ถนอม กิตติขจร

กองบัญชาการทหารสูงสุด

๕ มกราคม ๒๕๑๑

เสียดายคุณหลวงสุนทรสารสาสน์

ดิฉันรู้จักคุณหลวงสุนทรสารสาสน์ (ร.อ. ฟื้น สุนทรภัค) มาประมาณ ๒๐ ปีเศษ ในสมัยก่อนได้ทราบว่าท่านเป็นครูสอนที่เข้มแข็งคนหนึ่ง เฆี่ยนนักเรียนก็เก่ง มีระเบียบวินัยดี เป็นที่เคารพรักของศิษย์ และบรรดาผู้ที่ติดต่อด้วย ท่านเป็นผู้มีอัธยาศัยนุ่มนวล ไม่ค่อยช่างพูด มักจะเป็นผู้ฟังมากกว่าผู้พูด มีความคิดอ่านหลักแหลมดี ในสมัยที่ดิฉันสนับสนุนให้คุณเฉลิม สำราญ ตั้งโรงเรียนเฉลิมสาสน์ศึกษา คุณหลวงได้เป็นผู้ช่วยเหลืออย่างมากในการบริหารงาน และวางนโยบายต่างๆเป็นหลักเป็นฐานมาจนบัดนี้ ท่านเป็นผู้เห็นการณ์ไกลคนหนึ่งที่จะให้โรงเรียนเป็นปึกแผ่นด้วยการตั้งเป็นรูปมูลนิธิ และได้พยายามที่จะให้ดิฉันยอมรับเป็นประธานมูลนิธิ และเป็นเจ้าของโรงเรียนในเวลาที่คุณเฉลิมใกล้จะวายชนม์ เฉลิมสาสน์ศึกษาสมัยแรก ๆ ต้องผจญกับความลำบากต่าง ๆ คุณหลวงก็ได้พื้นผ่าอุปสรรคมาแทบจะเอาตัวไม่รอด จนกระทั่งโรงเรียนเดิมถูกไล่ที่ และด้วยความกรุณาของกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ย้ายมาสร้างอาคารที่สถานที่ใหม่ ดูว่าคุณหลวงและคุณเฉลิมจะมีความสุขขึ้นบ้าง แต่ก็ยัง

มิทันได้เสวยสุขแห่งการกระทำดีได้นานนัก คุณเฉลิมก็ต้องจากไปอย่างไม่มีวันกลับ ดิฉันจึงได้พยายามที่จะช่วยให้คุณหลวงมีอายุยืนนานต่อไป โดยการห้ามทำงานโรงเรียนอย่างที่เคย ขอให้วางงานเสียและพักผ่อนให้มาก เพราะคุณหลวงมีโรคหัวใจ ความดัน เป็นโรคประจำตัวอยู่แล้ว และก็ไม่น่าจะต้องอนาทรไปจนตลอดชีวิต เพราะทางโรงเรียนก็ดูแลอยู่ตลอดเวลา แต่เรื่องโรคภัยไข้เจ็บดูช่างไม่ไว้หน้าผู้ใดเลย คอยรังแกคุณหลวงอยู่เป็นนิจ ต้องเข้า ๆ ออก ๆ โรงพยาบาลอยู่เสมอ และในที่สุดคุณหลวงก็ต้องพ่ายแพ้อย่างไม่มีทางที่จะเยียวยาได้ คุณ-หลวงถึงแก่กรรมด้วยอาการสงบ แต่ก็ไม่ลืมที่จะฝากฝั่งทายาท การจัดงานศพให้ดิฉันดูแลต่อไป ซึ่งหน้าที่นี้ดิฉันก็ได้รับมาด้วยความเต็มใจยิ่ง เพื่อให้คุณหลวงหมดห่วง วิญญาณจะได้สงบ

ขอกุศลผลบุญที่คุณหลวงได้ประกอบมาโดยตลอด และกุศลที่บรรดาญาติมิตร และผู้ที่รักเคารพตลอดจนบุตรหลานได้บำเพ็ญให้ จงดลบันดาลให้คุณหลวงมีความสุขในสัมปรายภพจงทุกประการ

บุญเลื่อน เครือตราชู
โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

คำไว้อาลัยจากลูก

วันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๐ เป็นวันที่นำความเศร้าสลดมาสู่ลูก ๆ ทุกคน ที่คุณพ่อได้จากไปอย่างไม่มีวันกลับ ถึงแม้ว่าในบั้นปลายนี้ ลูกๆ จะอยู่ห่างจากคุณพ่อเพราะแยกครอบครัวไปและการประกอบอาชีพ แต่ในความสัมพันธ์และจิตต์ใจมิได้ห่างไปเลย

เมื่อเยาว์วัยลูก ๆ ได้รับการโอบอุ้มคุ้มครองจากพ่อลูกมีความภูมิใจ และเมื่อแยกย้ายไปประกอบอาชีพ ก็ยังมีความภาคภูมใจในผลงานของคุณพ่อ เวลาไปเยี่ยมลูกชอบฟังถึงโครงการของคุณพ่อซึ่งแสดงถึงอุดมคติอันสูงส่งและถึงแม้งานของคุณพ่อจะล้มลุกคลุกคลานในบางครั้งแต่ก็ได้รับความยกย่องจากศิษย์และญาติมิตรทุกคน ในความซื่อตรง ความไม่เอาเปรียบเพื่อนมนุษย์และความตั้งใจจริง เมื่อเล็ก ๆ คุณพ่อพร่ำสอนให้ลูกเป็นตัวของตัวเอง ยังให้เกิดความหยิ่งในตัวเองของลูกมาจนทุกวันนี้เพราะลูกทุกคนเป็นตัวของตัวเองแล้ว

บัดนี้ คุณพ่อได้จากลูกไปแล้ว แต่คุณงามความดีของคุณพ่อมิได้จากไปเลย ลูกเป็นหลักฐานเป็นตัวของตัวเองได้ก็เพราะการโอบอุ้มคุ้มครองจากพ่อ ลูกมีความภาคภูมในสังคมก็เพราะผลงาน ความเมตตา ความโอบอ้อมอารีของคุณพ่อ และอุดมคติในการทำงานของคุณพ่อ ลูกจะถือเป็นมรดกอันอมตะ

ลูกทุกคนขอน้อมจิต และอธิษฐานให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อจงสถิตย์อยู่ ณ สรวงสวรรค์ และมีความอุดมพูนสุขในสัมปรายภพตลอดไป.

ลูกของคุณพ่อ

คำไว้อาลัย

แด่ ท่านอาจารย์ใหญ่ ร.อ. หลวงสุนทรสารสาสน์

เนื่องด้วยครอบครัวของท่านอาจารย์คุณหลวงสุนทรสารสาสน์และข้าพเจ้าสนิทสนมกันมาก โดยเฉพาะบุตรหลาน อาทิ เช่น พ.อ.กำจัด สุนทรภัค คุณบำรุง สุนทรภัค ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมรุ่นกันมา เรียนด้วยกันมาแต่เยาว์วัยก็มีความสนิทชิดชอบพอกันมาก

ฉะนั้น ทันทีที่ได้รับข่าวการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของท่านอาจารย์ ผู้เป็นทั้งที่เคารพนับถือและบูชาอย่างสูงของข้าพเจ้าและมวลศิษย์เก่าชาวนักเรียนโรงเรียนราชบุรีวิทยาลัย ก็ย่อมเป็นที่อาลัยและเศร้าสลดเป็นที่ยิ่ง

ท่านอาจารย์ใหญ่เคยให้แต่ความเมตตา โอบอ้อมอารีย์แก่ศิษย์และญาติมิตรโดยไม่เลือกที่รักที่ชัง และคอยแต่เป็นผู้ให้ ประสิทธิ์ ประสาทวิทยาการแก่ลูกศิษย์ จนได้รับผลสำเร็จในกิจการงานในชีวิตแทบทุก ๆ วงงาน

ทั้งนี้ นับว่าพระคุณของท่านนั้นยิ่งใหญ่ยากที่จะหาสิ่งใดตอบแทนมีค่าควรกันมิได้ ท่านมีแต่ความดี ท่านอาจารย์จึงเท่ากับจากพวกเราไปแต่ตัว ส่วนคุณงามความดีและชื่อเสียงนั้นมิได้จากเราไป ยังคงตราตึงอยู่ในความทรงจำของพวกเราชาว "ราชบุรีวิทยาลัย" อย่างมิรู้ลืมชั่วนิจนิรันดร์

ข้าพเจ้าขออธิษฐานให้ดวงวิญญาณของท่านอาจารย์ไม่ว่าจะสถิตย์อยู่ ณ ที่ใด ขอให้มีความสุขในสัมปรายภพนั้นเทอญ.

นายแพทย์วิเชียร นาคสวัสดิ์

๒๙ ตุลาคม ๒๕๑๐

การทดลองเคมี

เมื่อประมาณ ๓๕ ปีที่ล่วงมาแล้ว ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย เพิ่งจะเริ่มต้นเจริญ พูดง่าย ๆ ว่าตั้งต้นเจริญจะดีกว่า เพราะกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงธรรมการ) ได้แบ่งหลักสูตรของนักเรียนมัธยมปีที่ ๗-๘ (ม.๗-๘) เป็น ๓ แผนก คือ แผนกภาษา แผนกกลาง และแผนกวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะแผนกวิทยาศาสตร์ มีผู้ศึกษาเล่าเรียนกันมากกว่าแผนกอื่น ๆ ที่รองมาคือ แผนกกลาง

ในแผนกวิทยาศาสตร์ วิชาเคมีได้มีบทบาทมากกว่าวิชาวิทยาศาสตร์สาขาอื่น ทั้งในด้านจำนวนผู้เรียน และครูผู้สอน ตลอดจนการทดลอง และตามติดด้วยวิชาชีววิทยา เป็นวิชารองลงมา สำหรับนักเรียนวิทยาศาสตร์ซึ่งไม่ชอบการคำนวณในหมวดวิชาความร้อนแสงสว่าง เสียง และแม่เหล็ก-ไฟฟ้า วิชาเคมีจึงนำหน้าวิทยาศาสตร์สาขาอื่น ๆ อยู่มากทีเดียว ทั้งการเรียน การสอนก็อยู่ในขั้นที่ดีมาก มีผลการสอบเป็นที่พอใจทุกปี

ในด้านการทดลองเคมีสำหรับนักเรียนชั้น ม.๗–๘ ของโรงเรียนราษฎร์ครั้งกระโน้น คุณหลวงสุนทรสารสาสน์ ได้มีส่วนสำคัญในการริเริ่ม จัดให้นักเรียนได้ทดลองเคมีด้วยตัวของตัวเองเป็นรายบุคคล ในชั่วโมงการเรียนวิชาเคมีจนครบหลักสูตร การเรียนวิชาเคมีในสมัยนั้น นักเรียนได้มีโอกาสปฏิบัติการทดลองเคมีด้วยตัวเองโดย

๑. จดบันทึกผลของการทดลอง

๒. สังเกตการเปลี่ยนแปลงทางเคมีของบทเรียนในหลักสูตรอย่างใกล้ชิด และจริงจัง

๓. เขียนสมการเคมีอย่างสมบูรณ์แบบ และถูกต้อง จากผลของการทดลองทุกบททุกตอนที่สารเคมีได้ทำปฏิกิริยาเคมีกัน

๔. ได้ตอบคำถามจากผลของการทดลอง และการสังเกตเป็นข้อ ๆ เป็นการสรุป และวัดผลพร้อมกันไปด้วย

๕. ได้ทบทวนบทเรียนจากภาคบรรยาย ควบคู่กับการทดลอง

ผู้เขียนได้มีโอกาสเป็นครูพิเศษสอนวิชาเคมีในชั้นมัธยมปีที่ ๘ ร่วมกับท่านมาในครั้งกระโน้น โดยท่านเป็นผู้สอนเคมีบรรยายกับการทดลอง ส่วนผู้เขียนสอนทฤษฎี กับการคำนวณ ปรากฏว่า นักเรียนชั้น ม ๘ ที่ผู้เขียนสอนพิเศษในตอนบ่ายนั้น มีความเข้าใจโจทย์แบบฝึกหัด และการเขียนสมการเคมีได้ดีมาก แสดงว่า คุณหลวงสารสาสน์ได้ให้หลักการเรียน การสอน ไว้เป็นอย่างดี และนักเรียนส่วนมากสอบวิชาเคมีได้คะแนนดีเป็นที่พอใจของผู้สอนมาก

การสอนวิชาเคมีหากขาดการทดลองเสียแล้ว ก็ยากที่จะให้นักเรียนเข้าใจได้ และอาจโยงไปถึงการไม่เข้าใจสัญลักษณ์ เวเลนซี สมการเคมี และสมบูลย์เคมีได้ ฉะนั้นในสมัยนั้น นักเรียนที่เรียนวิชาเคมีจากท่าน จึงได้หลักทางเคมีอย่างครบครัน และเข้าใจวิชาเคมีเป็นอย่างดี นับได้ว่า ท่านได้กรุยทางสำหรับนักเรียนวิทยาศาสตร์ในสมัยโน้นได้มากทีเดียว ผู้เขียนได้ร่วมสอนพิเศษกับท่าน

มาเป็นเวลาหลาย ปี ได้เห็นความสนใจในการสอน กับการทดลองที่ท่านได้ให้ไว้กับนักเรียนตลอดมา

ในระยะต่อมา เท่าที่ผู้เขียนได้ทราบ คุณหลวงสุนทรสารสาสน์ได้เปิดโรงเรียนส่วนตัวขึ้น และก็ได้นำการทดลองเคมีมาใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๔–๕ ตลอดมา และท่านได้มีโอกาสพบกับผู้เขียนบ่อยครั้งเข้า จึงได้ทราบความก้าวหน้าทางวิชาการที่ท่านมีต่อการศึกษาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนในโรงเรียนของท่านเป็นอย่างดียิ่ง ผู้เขียนได้แสดงความรู้สึกชื่นชมยินดีกับท่านว่า ได้ช่วยให้วิทยาศาสตร์ได้แพร่ขยายไปในหมู่นักเรียนของท่าน และเป็นการปลูกฝังให้เกิดนักวิยทาศาสตร์รุ่นต่อไป

แม้ท่านจะเจ็บป่วยอย่างไร ท่านก็ยังหมั่นที่จะสอนนักเรียนของท่าน และสอดแทรกการทดลองไว้เสมอ ท่านเป็นครูสอนวิทยาศาสตร์ที่ดีเยี่ยม และช่ำชองในการทดลองอย่างยิ่งท่านเคยคุยกับผู้เขียนว่า ท่านอยากให้นักเรียนรู้วิทยาศาสตร์จากการทดลองด้วยตนเองมากกว่า

อย่างอื่น ท่านได้สร้าง และเตรียมอุปกรณ์การสอน และคำแนะการลดลองไว้ด้วยตนเอง ในระยะหลังๆ ท่านได้ทุ่มเททั้งชีวิตและจิตใจให้แก่การสอนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนของท่านอย่างจริงจัง

ชีวิตของท่านได้คลุกคลีกับการสอนวิชาเคมีมามากกว่า ๔๐ ปี และท่านเป็นคนหนึ่งที่ช่วยให้ลูกโซ่แห่งปฏิกริยาเคมีในประเทศไทยได้คล้องติดต่อกันตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นส่วนสำคัญในความก้าวหน้าอีกทางหนึ่งของวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งคุณหลวงสุนทรสารสาสน์ได้มีตั้งแต่ต้นจนถึงบั้นปลายแห่งอายุขัยของท่าน

ปรีชา อมาตยกุล

วิธีปฏิบัติสมาธิ

จากคำสอนของ

สมเด็จพระพุฒาจารย์โต พรหมรังษี

วิธีปฏิบัติสมาธิ

กสิณ

กสิณ นั้น มี ๑๐ อย่าง คือ

๑. ดิน (ปฐวี) ๒. น้ำ (อาโป)

๓. ไฟ (เตโช) ๔. ลม (วาโย)

๕. สีเขียว (นีล) ๖. สีเหลือง (ปีต)

๗. สีแดง (โลหิต) ๘. สีขาว (โอทาต)

๙. แสงสว่าง (อาโลก) ๑๐. ช่องว่าง (อากาศ)

กสิณ หมายถึงเครื่องยึด การที่จะยึดอะไรเป็นกสิณนั้น ควรเลือกให้เหมาะแก่อัธยาศัยหรือบารมีของผู้ปฏิบัติ

กรรมฐาน นั้น คือเป็นที่ตั้งแห่งการกระทำ เมื่อกระทำอย่างไรก็ตั้งจิตให้เป็นฐานนั้นอย่างมั่นคง

วิปัสสนากรรมฐาน หมายถึงการกระทำในเรื่องปัญญา เพื่อพิจารณาธรรมให้รู้แจ้งแทงตลอดเป็นปฏิเวธธรรม

การพิจารณาให้เห็นปฏิเวธ คือการรู้แจ้งแทงตลอดไป ให้สิ้นในธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่จับขึ้นมาพิจารณา รู้ตั้งแต่ผลไปหาเหตุ หรือพิจารณาจากเหตุมาสู่ผล

กสิณนั้นจะเอาไปปนกับกรรมฐานไม่ได้ เพราะกสิณเป็นบันไดขั้นต้นนำไปสู่กรรมฐาน แต่จะทำขณะเดียวกันได้ โดยพิจารณากสิณแต่ละอย่าง ให้เห็นถึงธรรมชาติอันแท้จริงของมัน นั่นแหละคือ กรรมฐาน และเป็นทั้งวิปัส-สนาไปในตัวด้วย อันนี้เรียกว่า "แบบนำเข้าพร้อมกัน" (ซึ่งกสิณสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน) ใช้กันอยู่ที่วัดระฆังโฆสิตาราม ธนบุรี ตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระ-พุฒาจารย์ โต พรหมรังษี ยังมีชีวิตอยู่ เป็นวิธีลัด ใครทำได้ผู้นั้นย่อมถึงขั้นบรรลุผลสมปรารถนาโดยเร็ว

ส่วนแบบอื่นทำเพื่อนำจิตเข้าสู่ความสงบ แล้วจึงพิจารณาธรรมในภายหลัง

โดยธรรมดาการปฏิบัติธรรมย่อมทำจิตแน่วแน่ไปสู่ความพ้นทุกข์ทั้งสิ้น แต่แบบหนึ่งอาจไปช้ากว่า อีกแบบหนึ่งอาจเร็วกว่า อาจไม่เหมาะสมแก่คนทุกคน ใครชอบแบบไหน ใช้แบบนั้นให้เป็นที่ถูกแก่อารมณ์ เปรียบเสมือนคนที่เดินไปในทางต่าง ๆ กันอันไปสู่ที่หมายเดียวกัน บางคนก็เดินไปด้วยเท้า บางคนก็ขี่สัตว์และพาหนะที่รวดเร็วมีรถยนต์เป็นต้น บางคนก็ไปโดยทางเรือ ทางน้ำ ทางบก ทางอากาศ เช่นนี้ต่างก็ไปถึงที่หมายด้วยกันทั้งสิ้น หากว่าช้าหรือเร็วกว่าหรือตรงและคดอ้อมค้อมกว่ากันเท่านั้น การจะไปสู่ความสำเร็จนั้น เมื่อผู้ใดสามารถไปทางตรง เช่นเหาะเหินเดินอากาศมุ่งตรงไปได้ ก็ถึงที่หมายได้รวดเร็ว

การปฏิบัติปฐวีกสิน คือการยึดดิน เพ่งดิน ย่อมก่อให้เกิดจิตสงบเนื่องจากเพ่งอารมณ์และรูปนั้น เช่น เพ่งพระพุทธรูป ดอกบัว หรือสิ่งที่เป็นมงคลอื่น ๆ ที่เป็นปฐวีธาตุ เช่นพระพุทธรูปที่ทำด้วยแร่หรือทองเหลืองก็ดี ด้วยกิ่งไม้ต่างๆ ก็ดี ด้วยดินเผาก็ดี ด้วยปูนก็ดี พิจารณาให้เห็นชัดว่าทำด้วยอะไร มีธาตุอะไรบ้าง พิจารณาไปในธาตุแท้ของส่วนประกอบที่นำเอามาทำเครื่องเพ่งนั้น จน

เห็นได้ชัดสามารถแยกออกได้ เป็นส่วนต่าง ๆ เช่น ทองเหลืองความจริงไม่ใช่ทอง มีส่วนผสมหลายอย่าง เมื่อปฏิบัติเช่นนี้ใช้วิปัสสนาพิจารณาให้ซึ้ง แล้วแยกตั้งแต่ก้อนเอามาลงเบ้าหลอมอันนี้เป็นวิปัสสนาเมื่อเข้าใจเช่นนี้ปรารถนาตามที่สบอารมณ์พอเป็นทางให้พิจารณาต่อไปถึงข้อธรรมต่าง ๆ ได้ตามที่ไม่ว่าจะเป็นธรรมข้อใด ดีหรือร้ายเช่นพิจารณารูปนามหรือกายเป็นต้น ตั้งจิตพิจารณาให้เป็นปฏิเวธธรรม คือ ให้รู้แจ้งแทงตลอดไปให้สิ้นในธรรมที่จับขึ้นมาพิจารณานั้นแล้ว ก็จะบรรลุความสำเร็จ

ถ้าเจ้าติดขัดสิ่งใดให้จุดธูปประลึกถึงข้า (หลวงพ่อโต พรหมรังษี) จะช่วยแก้ปัญหาให้

(เมื่อเริ่มปฏิบัติธรรมควรใช้ธูปหอม ๙ ดอก เทียนขี้ผึ้งแท้ ๒ เล่ม ดอกมะลิ ๑ พาน และดอกบัวขาว ๙ ดอก บูชาพระรัตนตรัย องค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า หลวงพ่อโต พรหมรังษี เพื่อเป็นการแสดงกตัญญูกตเวทีเวทิตาคุณของเราตามควรแก่กาล แม้จะถือว่าอาจจะใช้นิ้วมือสิบนิ้วและดวงจิตแทนได้บางคราวก็ตาม)

แต่ที่ควรจะยึดอะไรเป็นกสิณ ต้องแล้วแต่อัธยาศัย หรืออารมณ์หรือบารมีของผู้นั้น ๆ ก็โดยเคยมีอุทาหรณ์จาก การตอบคำถามครั้งหนึ่งว่า ทำไมเวลานั่งเตโชกสิณแสงไฟ จึงพุ่งเข้ามาที่ตัว หลวงพ่อตอบว่า เจ้าไม่ควรใช้เตโชกสิณ เพราะเจ้าไม่มีอิทธิฤทธิ์ ควรใช้พระพุทธรูปหรือดอกบัว เป็นกสิณ เพราะเจ้าได้บุญญฤทธิ์ การทำเตโชเพื่อหวังได้ อิทธิ์ด้วย ซึ่งไม่มีในทุกคน บุญญฤทธิ์ก็มีแต่เฉพาะคน แต่พูดถึงความเลื่อมใสและนับถือของเทพแล้ว ท่านเลื่อม ใสบุญญฤทธิ์

ถาม เวลาปฏิบัติธรรมตามแบบของหลวงพ่อนั้นได้ เพ่งดูพระพุทธรูปแล้ว รู้สึกแสบตาเคืองตา เมื่อยตา จน เพ่งดูไม่ได้ต้องหลับตา

ตอบ เออ ปัญหาอย่างนี้ ได้เคยมีผู้ประสบมาแล้ว เป็นอันมาก การที่เจ้าจ้องมองพระพุทธรูป เป็นเวลานาน มันก็ย่อมแสบตาเป็นธรรมดา การที่เจ้าไปแข็งตาไว้นั้น เท่ากับเป็นการทรมานประสาทตาและกล้ามเนื้อที่ลูกตาไม่ ใช่ความผิดของเจ้าดอกลูกเอ๋ย มันเป็นความเมื่อยความ ปวดของสังขารร่างกายต่างหาก เมื่อเจ้าไม่สามารถจะเพ่ง อยู่ได้นานก็หลับตาเสีย

ข้าเคยแนะนำพวกลูก ๆ ทั้งหลาย ครั้งแล้วครั้งเล่าว่า การเพ่งมองพระพุทธรูปนั้นก็เป็นการกระทำสองอย่าง คือ อย่างนี้เป็นการกระทำซึ่งปฏิบัติเป็นทางให้จิตเข้าสู่ความสงบเพราะนำไปรวมอยู่ในพระพุทธรูปเป็นอารมณ์

ประการที่ ๒ การที่แนะนำให้เจ้าเพ่งมองพระพุทธ-รูปนั้น ก็เพื่อจักให้เจ้าเข้าสู่องค์สมเด็จพระบรมศาสดา ฯ ผู้เป็นพระบรมครูใหญ่ทั้งหลายในมนุษย์โลกและเทวโลกพรหมทั้งปวง การที่แนะนำเช่นนั้นก็เพื่อจะให้จิตเจ้าน้อมไปในทางอันดีเป็นกุศลไม่ใช่ปรารถนาจะให้เจ้าตั้งใจไปเพ่งพระพุทธรูปจนน้ำตาไหล หามิได้เลย แต่เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วเจ้าก็จงหลับตาเสีย แล้วก็พยายามให้รูปของพระพุทธรูปปรากฏขึ้นในเจตสิกหรือในนิมิตรของเจ้าให้จงได้ คือปล่อยให้ภาพนั้นเกิดขึ้นเองถ้าไม่เกิดก็มองใหม่มองแล้วหลับตาเสียนึกให้เห็นภาพนั้นขึ้นเอง ไม่ใช่ให้ภาพนั้นมาลอยอยู่กับลูกตาเช่นนั้นย่อมไม่บังเกิดผล แต่ถ้าหากไม่เกิดภาพขึ้นในนิมิตแล้ว ขอให้ดวงจิตผูกพันอยู่ในพระ-พุทธรูป หรือองค์พระบรมศาสดาและถือว่าพระองค์เป็นพระบรมครูเมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจิตเจ้าเข้าสู่สมาธิอันแนบ-

แน่นดีแล้ว เจ้าก็จักได้ฟังคำสอนขององค์สมเด็จพระบรมศาสดา ฯ แม้เจ้าจะมองไม่เห็นพระองค์ก็ตาม

อนึ่ง การที่เจ้าจะกระทำสมาธินั้น เจ้าอย่าพึงท้อถอย เพราะการทำสมาธิเราได้เคยบอกแก่เจ้าทั้งหลายไว้แล้วว่า สมาธินั้นย่อมมีอยู่ ๓ ขั้นด้วยกัน คือ

ขั้นที่ ๑ ขณิกสมาธิ ได้แก่สมาธิอย่างอ่อน สมาธิอันนี้ ประเดี๋ยวได้ประเดี๋ยวตก เปรียบเสมือนคนที่ตกน้ำแล้วรีบกระโจนขึ้นจากน้ำเป็นต้น พอตัวเปียกก็ขึ้นจากน้ำแล้วเช่นนี้ เปรียบได้กับขณิกสมาธิคือสมาธิชั่วครู่ชั่วยามชั่วอึดใจ

ขั้นที่ ๒ เรียกว่า อุปจารสมาธิ ได้แก่สมาธิที่มีเวลานานเล็กน้อย เปรียบเสมือนเจ้ากระโดดจากที่สูงลงไปในน้ำลึก เจ้าก็ต้องย่อมจมลงไปในน้ำลึกจนสุดแรงที่เจ้าตกลงมา เมื่อเจ้าขึ้นพ้นจากการจมน้ำแล้ว เจ้าก็อาจจะดำผุดดำว่ายเล่นอยู่สักครู่หนึ่ง แล้วก็ขึ้นจากน้ำแล้วดังนี้เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ เรียกว่า อัปปนาสมาธิ คือสมาธิอันแนบแน่น ได้แก่การที่เจ้าลงน้ำแล้ว เจ้าก็ดำดิ่งลงสู่พื้นท้องน้ำเพื่อที่จะกระทำกิจอันใดอันหนึ่ง เพื่องมหาสิ่งของหรือเพื่อ

ตรวจดูลักษณะของพื้นท้องน้ำว่ามีลักษณะเป็นที่ลุ่ม ที่ต่ำ ที่ดอนอย่างไร จนกว่าเจ้าจะงมหาสิ่งของที่ตกน้ำนั้นได้แล้ว เจ้าจึงกลับขึ้นจากน้ำดังนี้เป็นต้น

การทำสมาธิอย่าพึงกระทำด้วยดวงจิตอันเร่าร้อน ดังนั้น พระพุทธองค์จึงทรงรับสั่งว่า บุคคลที่สามารถทำสมาธิให้เกิดแก่จิตได้แล้วย่อมมีพลังเกิดขึ้นแก่จิตเป็นธรรมดา สามารถจะมีปัญญาเป็นเครื่องส่องหรือพิจารณาธรรมได้ให้รู้โดยถ่องแท้ และรู้แจ้งแทงตลอดในธรรมนั้นได้ ปัญญาย่อมเกิดจากสมาธิ ดังนี้เป็นต้น

ถาม ในการสั่งสมาธิได้เห็นในนิมิตเป็นภาพน้ำ และภาพดิน แล้วก็ไม่ทราบว่า จะพิจารณาภาพที่เป็นทั้งปวงอย่างไร

ตอบ ครั้งที่ ข้าเคยแนะนำในการพิจารณาธาตุทั้ง-ปวงว่า สมมติว่าเจ้าเห็นเขาทำบาตรอยู่ถ้าเจ้าไม่รู้ว่าบาตรนี้เขาทำจากสิ่งใด เจ้าก็พยายามติดตามไปว่าวัตถุที่เขาเอามาทำบาตรนี้ เขาทำจากสิ่งนั้นคืออะไร มีส่วนผสมของเหล็กมีส่วนผสมของถ่านหรือกำมะถันหรืออย่างอื่นใด อย่างนี้เป็นต้นแล้ว เจ้าก็พยายามแยกแยะส่วนผสมเหล่านั้นออก

เป็นกอง ๆ ก็จะทราบได้ว่าวัตถุที่มาประกอบกันขึ้นเป็นบาตรนั้นมาจากอะไร การที่เจ้ามองเห็นดินและน้ำเป็นปฐวีธาตุและอาโปกสิณทั้ง ๒ อย่างนั้นก็สามารถจะแยกออกจากกันในขั้นต้นว่า ส่วน ๑ เป็นน้ำ อีกส่วน ๑ เป็นดิน แล้วเจ้าก็พิจารณาต่อไปว่าอันดินนั้น ประกอบไปด้วยอะไรบ้าง จะมีธาตุอะไรเท่าที่เจ้ารู้ และน้ำประกอบไปด้วยอะไรหรือมีอะไรมาประกอบเป็นน้ำ ดังนี้เป็นต้น อันนี้ เป็นการพิจารณาธรรมซึ่งเรียกว่าเป็นวิปัสสนาธรรมทีเดียว แต่ถ้าเจ้าเพ่งปฐวีกสิณก็ดี หรืออาโปกสิณก็ดีอยู่จนกระทั่งสามารถทำจิตอยู่ในสมาธิอย่างแนบแน่นแล้ว ต่อไปเจ้าก็จะได้ฤทธิ์ หรืออาจจะเรียกว่ามโนอิทธิฤทธิ์ คืออิทธิฤทธิ์ทางใจของเจ้า ซึ่งเป็นเรื่อง ๒ ทาง ทั้งจะเป็นบุญฤทธิ์และเป็นอิทธิฤทธิ์ก็ได้ ตามแต่เจ้าจะปรารถนา

ก็ผู้ที่ปรารถนาอิทธิฤทธิ์นั้น ในที่สุดมักจะเกิดความลำบากในภายหลัง

เมื่อเจ้าปรารถนาเป็นบุญาฤทธิ์แล้ว เจ้าก็พึงทำให้เกิดปีติในน้ำที่เจ้าได้เห็นน้ำ รู้สึกว่าเกิดความสุขเย็นแล้วก็

พิจารณาต่อไปในลักษณะของวิปัสสนากรรมฐานว่าน้ำนี้เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้น น้ำนี้ย่อมมีคุณประโยชน์แก่ชีวิตมนุษย์สัตว์ทั้งหลายเป็นอันมาก ในทางเดียวกันก็ย่อมมีโทษแก่ชีวิตมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเป็นอันมาก เมื่อมีคุณอนันต์ก็ย่อมมีโทษมหันต์เช่นเดียวกัน แล้วก็พิจารณาต่อไปว่าน้ำนั้นมีอยู่ที่ใด มีอะไรเป็นส่วนประกอบ ถ้าสามารถแยกส่วนประกอบของน้ำนั้นออกได้ จนกลายเป็นอากาศธาตุไปหมดแล้ว นั่นคือความดับสูญ อันหมายถึงว่าในโลกนี้ไม่ว่าสิ่งใดย่อมเกิดและดับเสมอไป เข้าใจหรือไม่

ถาม ขอหลวงพ่อ เมตตาอธิบายสิ่งที่กระผมยังไม่เข้าใจ คือ ขอได้โปรดอธิบายวิธีปฏิบัติปฐวีกสิณ

ตอบ เจ้าอย่าไปคิดอะไรให้มาก บอกเจ้าไปอย่างไรเจ้าจงทำอย่างนั้น ถ้าไปคิดมากเกินไปแล้ว ดวงจิตของเจ้าก็จะไปยึดติดอยู่ในสิ่งที่เจ้าคิดนั้น ผลที่สุดก็จะกลายเป็นศีลลัพตปรามาส เจ้าเข้าใจคำนี้หรือไม่ว่าแปลว่ากระไร คำนี้หมายความว่าเจ้าติดอยู่ในพิธีการ เช่นเจ้าติดในการสวดมนต์ยืดยาวเป็นเวลานาน เมื่อใดเจ้าไม่ได้สวดมนต์ยืดยาว

เป็นเวลานานแล้ว จิตใจของเจ้าก็ไม่อาจสงบลงได้ เจ้าคิดในสิ่งใด เจ้าก็เดือดร้อนในสิ่งนั้น ศีลสัพตปรามาสย่อมไม่ทำให้ผู้ปฏิบัติทั้งหลายลุล่วงไปได้สมความประสงค์ ที่ข้าได้พูดอธิบายให้เจ้าฟังโดยย่อนั้นก็มุ่งหวังที่จะให้เจ้าไปนั่งคิดว่า สิ่งนั้นคืออะไร กสิณคืออะไร อย่างไร ปฐวีกสิณคืออะไรอย่างไร เจ้าเพียงเข้าใจว่า สิ่งใดที่เจ้ายึดเป็นหลักในการทำจิตให้สงบ เพื่อพิจารณาธรรมให้รู้แจ้งแทงตลอดเป็นปฏิเวทธรรมแล้ว สิ่งนั้นถือว่าเป็นความดีงามที่เจ้าควรจะยึด เราเคยแนะให้เจ้าพิจารณา ๒ สิ่งคือ ให้เจ้าพิจารณาพระพุทธรูปและดอกบัว เจ้าจำได้หรือไม่ นั่นแหละปฐวีกสิณละ เพราะพระพุทธรูปนั้นย่อมทำด้วยแร่ก็ดี ด้วยกิ่งไม้ต่าง ๆ ก็ดี ทำด้วยดินเผาก็ดี ปูนก็ดี เหล่านี้เจ้าว่าสิ่งนี้เป็นอะไร ที่นำมาทำเป็นพระพุทธรูปนั้นเป็นอะไร เจ้าก็เข้าใจแล้วว่าเป็นปฐวีธาตุ เมื่อเจ้าเข้าใจเช่นนั้นแล้ว ก็ดอกบัวเล่าเป็นอะไร เจ้าก็เข้าใจว่าเป็นปฐวีธาตุเช่นเดียวกัน เมื่อเจ้าเข้าใจเช่นนี้พอแล้ว พอเป็นทางให้เจ้าพิจารณาต่อไปถึงข้อธรรมต่างๆ ได้ตามที่เจ้าปารถนาตามที่เจ้าสบอารมณ์ของเจ้าไม่ว่าจะเป็น ข้อธรรมข้อใด

จะดีหรือร้ายก็ตาม ถ้าเจ้าพิจารณาให้เห็นเป็นปฏิเวทธรรมแล้ว ในที่สุดเจ้าก็จะบรรลุความสำเร็จยังสงสัยอะไรอีก

ถาม หลวงพ่อครับช่วยอธิบายการปฏิบัติภาควิปัสสนาต่อไปอีกด้วย

ตอบ การสวดมนต์ยืดยาวโดยไม่ได้พิจารณาธรรมให้รู้แจ้งแทงตลอดนั้นไม่ใช่ทางวิปัสสนา ที่สวดมนต์เป็นวิธีหนึ่ง อันเป็นอุบายที่จะทำให้ดวงจิตสงบและเกิดความยึดมั่นในพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า และยึดมั่นในทวยเทพและพรหมทั้งหลาย แต่ไม่เป็นทางทำให้เจ้าพ้นทุกข์ได้โดยแท้ การทำวิปัสสนาจิตนั้นเป็นทางทำให้เจ้าบรรลุขั้นสุด พ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง

ถาม วิธีที่กระผมกราบเท้าถามเมื่อกี้นั้นหมายความว่า เป็นวิธีปฏิบัติในทางกสิณ สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน รวบยอดรวมกันไปดังที่หลวงพ่อเคยบอกไว้ว่าเป็นวิธีลัดถูกไหม

ตอบ เมื่อเจ้าปฏิบัติได้เช่นนั้น เจ้าจะสำเร็จผลสมปรารถนาโดยเร็ว เจ้าติดขัดสิ่งใดจุดธูปประลึกถึงข้าจะช่วยแก้ปัญหาให้ แม้ในโอกาสที่จะไม่ได้พบกัน เพราะใน

ระหว่างนี้ข้าได้แบ่งให้ลูกทั้งหลายไปสร้างบารมีและมีหน้าที่กระทำกิจของตนและตนโดยเฉพาะเจ้าจะเห็นได้ว่า เวลานี้ลูกหลานบางคนข้าก็ได้เข้าประทับทรงในร่างชั่วครู่ชั่วคราวเพื่อให้เจ้าได้มีโอกาสได้สนทนาวิสาสะ บางคนก็ให้กิจอย่างอื่นแบ่งบารมีให้เพื่อที่พวกเจ้าจะได้ตาได้หูสามารถติดต่อกับข้าและองค์อื่นๆ ได้ต่อไป เจ้านั้นเจ้าก็รู้ตัวอยู่แล้วว่าบางครั้งเจ้าก็เห็นและเจ้าก็ได้ยิน บางครั้งเจ้าปรารถนาจะเห็นและปรารถนาจะได้ยิน แต่เจ้าก็กลับไม่ได้เห็นและไม่ได้ยิน ใช่หรือไม่เจ้าไม่ต้องสงสัยอย่างใดอีก ข้าเคยบอกเจ้าแล้วว่าบารมีที่เจ้าสร้างมานั้น ไม่มากพอที่เจ้าจะได้รับสิ่งเหล่านั้นโดยสมบูรณ์ ถ้าบารมีที่เจ้าสร้างครบบริบูรณ์จนสมควรแก่การที่จะได้รับหูทิพย์และตาทิพย์แล้ว เจ้าจะได้เองเสมือนเวลานี้เจ้ากำลังถูกสอบไล่อยู่ ถ้าเจ้าสามารถตอบปัญหาทุกอย่างให้ตรงคำถามได้แล้ว แม้ไม่ต้องยืดยาวอ้อมค้อม เขาก็จะให้เจ้าสำเร็จได้รับประกาศนียบัตรเช่นกับในมนุษย์โลก ซึ่งในสมัยที่ข้ามีชีวิตอยู่นั้น อันการที่เจ้าจะได้ปริญญากันใหญ่โตมโหฬารและมากมายอย่างในทุกวันนี้ไม่ค่อยจะมีเลย มีการเรียกกันว่าเมื่อเวลาเข้าสอบสนามหลวง

แล้ว ก็ได้เป็นเปรียญ ๓ เปรียญ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ หรือ เปรียญพิเศษ เรียกตามภาษามคธเรียกว่าเปรียญกิตติมศักดิ์อย่างนี้เป็นต้น ในสมัยชีวิตของเจ้าเหล่านี้ ๑๐๐ ปีมานับตั้งแต่ข้าจากพวกเจ้าไป ก็สร้างปริญญาและประกาศนียบัตรต่าง ๆ ขึ้นมากมาย บัดนี้ เจ้าพึงรู้ตัวว่าเจ้ากำลังถูกสอบ ที่กำลังถูกสอบอยู่นั้นอย่าใจร้อน อ่านคำถามหรือปัญหาให้แจ่มแจ้ง แล้วทำสติปัญญาให้บริบูรณ์อย่าประมาทขาดสติทำตอบคำถามและปัญญาเหล่านั้นให้ถูกต้องตรงตามธงที่กำหนดไว้แล้วเมื่อใด เมื่อนั้นผู้สอบก็ย่อมบรรลุความสำเร็จในการสอบนั้นก็เช่นเดียวกันอย่าใจร้อนไปคิดพะวงหลง-ไหลสงสัยในเรื่องอื่นที่นอกไปจากการกระทำการปฏิบัติ ที่ข้าเคยสอนให้เจ้าทำไว้ จงมุ่งหน้าทำไป อันจะบรรลุความสำเร็จได้นั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ารับสั่งไว้ว่ามิใช่จะเป็นคนมีสติปัญญาล้นเหลือ มิใช่ว่าผู้นั้นจะต้องเป็นผู้ฉลาดเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต มิใช่ว่าผู้นั้นจะเป็นผู้ไม่รู้วิชาก็ดี รู้วิชาก็ดี จัดเป็นผู้สำเร็จสมปรารถนาได้ ที่ไม่ฉลาดเพียงใดผู้ที่ฉลาดเพียงใด ผู้ที่ไม่โง่เพียงใด ผู้ที่โง่เพียงใด ถ้าหากมีความเพียรแล้ว ย่อมไปสู่ความสำเร็จในการพิจารณาธรรมได้เสมอกันทั้งสิ้น ที่ฉลาดปราชญ์

เปรื่องมากเกินไป ก็เกิดปัญหาวุ่นวายมากเกินไปจนไม่สามารถจะแก้ปัญหาให้ตัวเองได้ ผลที่สุดก็ไม่ได้รับผลประโยชน์อันใดเลย มัวแต่สงสัยมีปัญหาถามตนเองอยู่วุ่นวาย ไม่เป็นอันจะตั้งจิตสงบให้สามารถระงับเพื่อปฏิบัติการพิจารณาธรรมให้เป็นวิปัสสนากรรมฐานได้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วแม้แต่จะฉลาดสักปานใดก็หาประโยชน์อันใดมิได้เลย องค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงรับสั่งว่า อันผู้ที่จะบรรลุผลสมความมุ่งหมายในทางธรรมได้นั้น ต้องเป็นผู้มีความเพียรในทางธรรมโดยแน่นอน มีสติรอบคอบไม่ประมาท มีความตั้งใจดีอยู่เสมอ ไม่คิดลามกสกปรก ๓ ประการนี้เป็นคุณสมบัติของผู้ที่จะบรรลุธรรมได้แน่นอน

ส่วนผู้ไม่ปฏิบัติธรรม ไม่สนใจเอาใจใส่ ไม่มีความคิดในทางดี มีแต่ความคิดในทางชั่วแล้วไม่มีหนทางที่จะสำเร็จในทางธรรมได้ เป็นเช่นนี้ท่านจึงรับสั่งว่า ทางที่จะไปนั้นมีแต่ผู้ที่จะเดินไปตามทางนั้นไม่มี หรือมีแต่น้อยที่สุดลูกทุกคนที่ตั้งใจจะปฏิบัติในทางจิต เจ้าก็สามารถจะติดต่อกับข้าได้เหมือนกัน แต่พวกเจ้าทั้งหลายขาดความยึดมั่น เมื่อเจ้าเห็นข้าแล้วเจ้าก็ว่าไม่เห็น เมื่อเจ้าไม่เห็นข้า

เจ้ากลับว่าเห็นอย่างนี้แล้วเจ้าจะทำอย่างไร เมื่อไรเจ้าจึงจะแก้ปัญหาของตัวเองได้ การจะแก้ปัญหานี้เจ้าจะแก้ได้ โดยทำจิตของเจ้าให้ดิ่งลงสู่สมาธิอันแนบแน่นเรียกว่าอัปนาสมาธิ

เพราะสมาธินั้นท่านแบ่งออกไว้เป็น ๓ ชั้นคือ คณิกสมาธินั้น ๑ คือเป็นสมาธิที่เรียกว่ามีอยู่ชั่วครู่ยาม เพียงพริบตาเดียวก็หลุดไปแล้วก็ตั้งขึ้นใหม่ เช่นนี้ท่านกล่าวว่าเปรียบเหมือนคนที่ลงไปว่ายน้ำ โดดดำน้ำลงไปพอตัวเปียกก็ขึ้นมาอย่างนี้ ท่านเรียกว่า คณิกสมาธิ คือสมาธิชั่วขณะจิต

อุปจาระสมาธิเป็นสมาธิอันดับที่๒ เป็นสมาธิที่อยู่คงทนได้นานพอสมควร แต่ก็ไม่สามารถจะนำมาใช้ประโยชน์อันใดได้ ด้วยเหตุที่สมาธิอย่างนี้ยังไม่นานพอที่จะให้เกิดพลังจิตจนสามารถบังคับดวงจิตให้เข้าสู่ความนิ่งได้ สมาธิอย่างนี้ท่าเปรียบเสมือนบุคคลโดดลงไปในน้ำแล้วดำลงไปใต้น้ำชั่วอึดใจหนึ่ง แล้วก็โผล่ขึ้นมาเหนือน้ำแล้วว่ายไปมาแล้วก็กระโดดขึ้นบนฝั่งเสีย อย่างนี้เรียกว่าอุปจารสมาธิ

สมาธิขั้น ๓ เป็นสมาธิอันแนบแน่น เรียกว่า อัป-นาสมาธิ ได้แก่การทำสมาธิอันแน่วแน่ การทำสมาธิที่ดิ่งลงสู่ความแน่วแน่และนิ่ง ไม่มีความหวั่นไหวและซัดส่ายในดวงจิต ด้วยมีสติควบคุมประจำอยู่ตลอดเวลา สามารถที่จะใช้สมาธินี้ได้ในทุกโอกาส ที่ทำแล้วโดยคล่องแคล่วและชำนาญสามารถจะติดต่อกับดวงวิญญาณทั้งหลายได้ สามารถที่จะได้ทิพย์จักษุ คือมีดวงตาเป็นทิพย์มองเห็นสิ่งที่ปรารถนาจะมองหรือไม่ปรารถนาก็ตาม ได้หูทิพย์คือสามารถได้ยินเสียงวิญญาณที่พูดกัน สามารถได้ยินสิ่งที่ปรารถนาจะได้ยิน หรือสิ่งที่ไม่ปรารถนาจะได้ยินก็ตาม สมาธิขั้นนี้เรียกว่า เป็นสมาธิอันแนบแน่น ท่านเปรียบเหมือนบุคคลที่ดำลงไปในน้ำ ให้ลึกที่สุดจนจะกระทำกิจภายใต้น้ำนั้นให้สำเร็จได้ เป็นต้นว่าปักเสาหรืองมภาชนะสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนพบสิ่งของนั้นหรือปักเสานั้นได้แล้ว จึงโผล่ขึ้นมาเหนือน้ำดังนี้เป็นต้น เจ้าเข้าใจหรือไม่ มีสิ่งใดที่เจ้าสงสัยอีก

วันนี้เจ้าได้รับคำสอนแนะนำเรื่องปฏิบัติธรรมอันลึกซึ้งเป็นอันมากแล้ว เป็นทางอันจะนำเจ้าไปสู่ทางสำเร็จ

ได้โดยแน่นอน หากเจ้าต้องการจะสร้างกุศลบารมีต่อไปแล้ว เจ้าจงเอาบันทึกที่เจ้ากระทำไว้ในวันนี้ไปเปิดพิจารณาให้เข้าใจให้ดีแล้ว ก็เขียนคัดลอกออกมาแจกจ่ายแก่ลูกทุกคนที่ปรารถนา อันนี้ จะเป็นวิทยาทานที่จะช่วยให้เจ้าสามารถสำเร็จความปรารถนาของเจ้าได้ สมดังที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้ารับสั่งไว้ว่า "สัพพะทานัง ธรรมทานัง ชินาติ" คือบรรดาทานทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้ การให้วิทยาทานเป็นนั้น ย่อมชำนะซึ่งทานทั้งปวงดังนี้เป็นต้น

หัวใจแห่งการปฏิบัติสมาธิ

ข้อสำคัญมีอยู่อย่างหนึ่งอันเป็นสิ่งสำคัญ อันเป็นหัวใจแห่งการทำสมาธิ สิ่งนั้นประการแรกคือ ศีล ที่จะต้องปฏิบัติ เมื่อเจ้ารักษาศีลให้ได้ครบ ไม่ด่างพร้อย ไม่ทะลุ ไม่ขาดวิ่นแล้ว การกระทำสมาธิย่อมสำเร็จโดยเร็ว ศีลที่จะให้เจ้าปฏิบัติในขั้นแรกก็มีเพียง ๕ ประการเท่านั้น ศีลทั้ง ๕ นี้ เจ้าคงรู้แล้วใช่ไหม ถ้าเจ้าสามารถรักษาศีลทั้ง ๕ ให้บริสุทธิ์คงอยู่เสมอไปแล้ว การทำสมาธิของเจ้าก็ไม่เป็นเรื่องยากเย็นอะไร ข้อสำคัญเจ้าพึงจำไว้ว่า การที่เจ้าจะรักษาศีลนั้น เจ้าจะมีวิธีกระทำการละเว้นไม่ปฏิบัติในทางที่ผิดศีลและประพฤติปฏิบัติที่จะรักษาศีลด้วยเหตุ ๓ ประการ เจ้าพึงกำหนดจดจำไว้ให้ดี

ประการที่ ๑ เรียกว่า เจตนาวิรัติ ได้แก่การตั้งเจตนาที่จะละเว้นการกระทำอันเป็นการผิดศีลของตัวเจ้าเอง โดยไม่ต้องไปกล่าวคำให้ผู้อื่นฟัง คือหมายความว่าโดยไม่ต้องมีการสมาทานศีลนั้นให้เจ้าตั้งจิตเจตนาภายในของเจ้าอย่างมั่นคง เจ้าจะรักษาศีลทั้ง ๕ นี้ไว้ให้บริสุทธิ์อย่างน้อยก็พึงกระทำในสิ่งที่เพียงได้ตั้งใจ หรือมิได้เจตนา

ประการที่ ๒ เรียกว่า สมาทานวิรัติ หมายความว่า การที่เจ้าจะรักษาศีลให้บริสุทธิ์ด้วยวิธีที่เจ้ากล่าวคำขอศีลจากพระภิกษุเป็นต้น ดังเช่นที่ได้กระทำกันเป็นปกติอยู่ในทุกวันนี้ การขอศีลจากพระภิกษุสงฆ์นั้น เมื่อได้รับศีลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พระภิกษุสงฆ์จะอนุโมทนาศีลและให้พรแก่เจ้า เจ้าจงรับศีลและพรนั้น มิใช่ตั้งใจรับแต่พรแต่ศีลนั้นปล่อยไป หาประโยชน์อันใดมิได้ เมื่อเจ้าสมาทานศีลนั้น แล้วก็พึงประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปตามที่สิ่งได้กล่าวปฏิญาณว่า เจ้าจะรักษาศีลนั้นให้บริสุทธิ์

ประการที่ ๓ เรียกว่า สมุทเฉทวิรัติ คือการละเว้นโดยสิ้นเชิง มิให้มีสิ่งใดเหลือหลออยู่อีก เป็นการกระทำขั้นสูงสุด พยายามที่จะกระทำจิตและกายวาจาให้บริสุทธิ์อย่างสูง ศีลเป็นสิ่งที่รักษากายวาจาให้เป็นปกติอยู่ อันเมื่อกายวาจาเป็นปกติแล้ว จิตย่อมเข้าสู่ความสงบเป็นปกติด้วยกิเลสที่พอกพูนอยู่ในดวงจิตก็ดี อาสวะ คือเครื่องดองอันดวงจิตได้ตกลงไปหมักอยู่ก็ดีย่อมจะค่อยลดน้อยถอยลงและเสื่อมสูญไปทำให้ดวงจิตผ่องใสปราศจากธุลีเศร้าหมองเป็นจิตที่มีความรุ่งโรจน์เป็นจิตที่เจริญด้วยการอบรมเนืองๆ

จากศีลนี้ การประพฤติปฏิบัติด้วยการตั้งจิตเจตนาที่จะละเว้นการปฏิบัติในทางที่ผิดศีลทั้ง ๓ ประการที่กล่าวนี้ หากเกิดแก่ผู้ใดผู้นั้นย่อมจักได้สมความมุ่งมาดปรารถนา ดังที่คำอนุโมทนาและอวยพรว่า "อิมานิ ปัญจ สิกขาปทานิ สีเลนสุคติง ยันติ สีเลนโภคสัมปทา สีเลน นิพพุติง ยันติ ตัสมา สีลัง วิโสธเย" เมื่อจะแปลเป็นข้อความโดยย่อแล้วก็ย่อมจะกล่าวได้ว่า อันศีลที่ท่านทั้งหลายได้ยึดถือและรักษาไว้นี้ ศีลย่อมจักรักษาผู้มีศีลให้มีความสุข ศีลย่อมจักอำนวยให้ผู้มีศีลให้ประสบซึ่งความมั่งคั่งสมบูรณ์ศีลย่อมจักทำผู้มีศีลให้เข้าสู่ที่อันสงบสุข คือนิพพานได้ดังนี้ ท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ทำตนให้เป็นผู้มีศีลไว้เถิดดังนี้เป็นต้นศีลย่อมเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการที่จะทำจิตให้เกิดสมาธิ ถ้าจิตปราศจากศีลแล้วสมาธิจักไม่มีหวังจะเกิดได้แน่

ประการที่สอง เจ้าจะต้องเป็นผู้ประกอบไปด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา การที่จักกระทำซึ่งพรหมวิหาร ๔ ให้สำเร็จได้นั้น เจ้าจักต้องแผ่เมตตาจิตไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลาย มนุษย์ อมนุษย์ รูปวิญญาณ อรูปวิญญาณ แม้ญาติมิตร อริ ศัตรู บิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ทวดหญิงชาย บรรพชนต้นตระกูลผู้ให้กำเนิดแก่เจ้ามาใน

สายตรง นับว่าเป็นผู้มีพระคุณแก่ชีวิตของเจ้าหาที่สุดมิได้ อีกกับเจ้าจะต้องมีความเคารพบูชาซึ่งครูบาอาจารย์ ท่านผู้มีอุปการะคุณอารักขเทวดาและทวยเทพเทวาพรหมมา ผู้ทรงไว้ซึ่งสัมมาทิฏฐิทั้งหลายว่าท่านทั้งหลายเหล่านั้น ควรเป็นผู้ที่เราจักต้องเคารพ เพราะด้วยคุณสมบัติอันดีงามที่ได้ประพฤติปฏิบัติมาแล้ว ทำให้ท่านได้ประสบความสำเร็จสุขใน ๒๐ ชั้น พรหมโลกใน ๖ ชั้น เทวโลกในมนุษย์โลก มารโลก ยมโลกและในสิ่งที่อันเป็นแดนสุขาวดี หรือสัมปรายิกภพทั้งปวง เจ้าอย่าคิดว่าในมารโลกและยมโลกนั้น จักไม่มีเทพผู้มีความสุขสถิตอยู่หามิได้ ส่วน นรก เปตร อสุรกาย สัตว์เดียรัจฉาน อันเป็นอบายภูมิ ปราศจากศีล ปราศจากเมตตา กรุณา ด้วยเหตุที่เป็นผู้ปราศจากศีลและเมตตากรุณานี้ย่อมเป็นทางนำให้คนทั้งหลายเหล่านั้นได้ประกอบกรรมอันชั่วร้าย บาปอกุศลกรรมมองไปในทางต่ำอันยึดถือการกระทำหรือธรรมที่เป็นอกุศลเป็นที่ระลึกอยู่ตลอดเวลา เหตุนั้นเมื่อดวงจิตดับจากโลกนี้แล้ววิญญาณจึงต้องไปทรมานอยู่ในอบายภูมิอันเป็นทุคติภูมิเหล่านั้น

ด้วยเหตุนี้เจ้าผู้ที่จะตั้งใจกระทำสมาธิจิต นอกจากจะรักษาศีลให้บริสุทธิ์แล้วยังจะต้องประกอบไปด้วยพรหมวิหาร ๔ มีการแผ่เมตตาจิตอุทิศส่วนกุศลผลบุญที่ได้กระทำมาแล้ว ด้วยดีไปให้แก่ท่านทั้งหลายเหล่านั้นทั้งหมด ตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งสิ้น ทั้งหลาย ไม่ว่าสัตว์นั้นจะเป็นสัตว์ที่มี ๒ เท้า ๔ เท้า มากเท้าหรือปราศจากเท้า ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ที่ไปในน้ำ บนบก ในอากาศ หรือไปได้ทั้ง ๒ ทาง ๓ ทาง ดังนี้เป็นต้น ไม่ว่าจะอยู่ที่ใกล้เราหรืออยู่ที่ไกล ไม่ว่าที่เราจะมองเห็นหรือมองไม่เห็นดังนี้ ควรจักแผ่ไปให้ทั่ว เรียกว่า เป็นอัปมัญญาหมายความว่า การแผ่ไปทั่วในหมู่สัตว์ไม่มีละเว้น เช่น กับแสงอาทิตย์และดวงจันทร์ย่อมส่องเข้าไปในหมู่บ้านทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นปราสาท พระราชวัง ไม่ว่าจะเป็นกระต๊อบ ไม่ว่าจะเป็นเรือนของยาจกวณิพกทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้จึงจะถือได้ว่าการปฏิบัติในทางที่จะประพฤติซึ่งพรหมวิหารธรรมนั้น เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่จะกระทำดวงจิตให้เป็นสมาธิได้โดยแน่นอน เรื่องเพียงเท่าที่กล่าวมานี้ ก็

ยืดยาวพอสมควร ถ้าหากปฏิบัติได้ตามที่ได้แนะนำมาแล้วนี้ การกระทำสมาธิก็ไม่มีอุปสรรคอันใด เมื่อประกอบกับที่จักได้ผ่านวิธีการที่เคยแนะนำมาแต่ก่อนประกอบด้วยแล้วก็จะหมดข้อสงสัยในการทำสมาธิไปได้ ข้อสำคัญการทำสมาธินั้น ย่อมอยู่ที่การทำจิตให้บริสุทธิ์ผุดผ่องเป็นสำคัญกว่าสิ่งอื่น

การเห็นในสมาธิ

การเห็นในสมาธิ มี ๓ อย่าง เจ้าพึงพิจารณา

๑. การเห็นด้วยความนึกคิดที่เจ้าตั้งใจหมายไว้อย่างหนึ่ง อันนี้ไม่ถือว่าเป็นสมาธิ หากเป็นอุปาทาน เจ้าต้องลบภาพที่เจ้าเห็นนี้ ด้วยใจที่เจ้านึกต้องการเห็นให้สิ้นไป

๒. การเห็นอย่างที่ ๒ เป็นการเห็นเพื่อขอส่วนบุญ หรือชักนำเจ้าไปสู่ความกำหนัดเกิดกามราคะ เพราะเหตุแห่งมารนำจิตไป หรือมิฉะนั้นดวงวิญญาณทั้งหลายที่มีความทุกข์ ต้องการมาให้เจ้าเป็นผู้ติดต่อ หรือขอส่วนกุศลผลบุญจากเจ้าไป เพื่อบรรเทาความทุกข์เดือดร้อนอดอยากทั้งหลาย การเห็นเช่นนี้เห็นโดยจิตของเจ้ามิได้ปรารถนา มิได้ตั้งปณิธานหรืออุปาทานอย่างใดไว้ เมื่อเกิดภาพเช่นนี้ขึ้น จำเป็นที่เจ้าจะต้องรีบแผ่ส่วนกุศลผลบุญส่งให้เขาโดยเร็ว เพราะเจ้าคงจะรู้ ว่าภาพที่ปรากฏในนิมิตรแก่เจ้านั้น อาจจะเป็นภาพของบรรพบุรุษหรือญาติพี่น้อง หรือเจ้ากรรมนายเวรของเจ้าที่จะมาให้ช่วยเหลือ การที่เห็นเช่นนี้เกิดขึ้นเมื่อใด โดยที่ดวงจิตมิได้ประหวัด

ไปถึงแล้ว ให้รีบแผ่ส่วนกุศลผลบุญเสียโดยเร็ว เพื่อส่งเขาไปสู่สุคติ หรือให้บรรเทาความทุกข์ยากอดอยากลำบากลำบน

๓. การเห็นชนิดที่ ๓ นั้น เป็นการเห็นโดยนิมิตอันประเสริฐ เช่นได้เห็นพุทธนิมิต เทพนิมิต พรหมนิมิตทั้งหลายเป็นต้น การเห็นแสงสว่างทั้งปวงก็ดี การเห็นเช่นนี้เป็นเครื่องบอกแก่เจ้าว่า เจ้าได้เดินเข้าไปในทางที่จักสามารถติดต่อกับทิพยวิญญาณทั้งหลายได้ เป็นการแสดงให้เจ้าเห็นว่าทางที่เจ้าดำเนินไปนั้นถูกต้องแล้ว จงหมั่นมีความเพียรพยายามต่อไป เจ้าจักได้ประสพผลสำเร็จสมความปรารถนา

สิ่งที่เจ้าได้เห็นมา เจ้าพึงพิจารณาแยกให้ออกว่าอันใดเป็นนิมิต อันใดเป็นเรื่องที่เกิดขึ้น เพื่อขอส่วนบุญแก่เจ้า และอันใดเป็นอุปาทานที่เกิดจากดวงจิตตามปรารถนาของเจ้า เมื่อเจ้าสามารถพิจารณาคัดเลือกแยกออกจากกันแล้วเช่นนี้ เจ้าจงมีสติตั้งมั่นคุ้มครองดวงจิตของเจ้า ก่อนจะเข้าสู่สมาธิปรารถนาให้เกิดนิมิตขึ้นเองโดยที่เจ้าไม่ต้องคิดหรือหวังจักให้เกิดนิมิตเช่นนั้นขึ้น ดัง

เช่นพุทธนิมิต เทพนิมิต พรหมนิมิต และมงคลนิมิต ตลอดจนนิมิตแห่งแสงสว่างหรือเสียงอันเป็นที่พึงปรารถนาในทางจะชักนำดวงจิตเจ้าไปสู่ทางกุศลต่อไป

ถาม การที่สิ่งที่เห็นได้หายไป แล้วพยายามจะให้เห็นก็ไม่เห็นอีกนั้น เพราะเหตุใด

ตอบ เหตุเช่นนี้ย่อมเกิดแก่บุคคลที่ติดอยู่เสมอไป คนทั้งหลายเมื่อทำจิตเข้าสู่สมาธิแล้ว เมื่อไม่รู้ในแก่นที่แท้จริงของการทำสมาธิ ก็ติดในนิมิตที่ปรากฏในสมาธินั้น สิ่งนี้เป็นธรรมดา แสดงว่าดวงจิตของเจ้ายังไม่แจ่มใสพอ ยังมีความติดอยู่ในธรรม บางคนนั่งทำสมาธิแล้วแลเห็นแสงสว่างอันงดงาม บางคนนั่งทำสมาธิแล้วแลเห็นครูบาอาจารย์ แม้กระทั่งพุทธนิมิตแห่งองค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อสติกลับคืนมานิมิตนั้นก็สูญไป คนทั้งหลายเหล่านั้นก็พยายามเรียกนิมิตนั้นกลับคืนมาอีก เช่นนี้ เป็นอุปาทานหาใช่ดวงจิตบริสุทธิ์ผ่องใสไม่ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดสามารถเรียกนิมิตทั้งหลายให้เกิดขึ้นตามที่ตนปรารถนาแล้วไซร้ ผู้นั้นย่อมเป็นผู้สำเร็จในโลกุตตรธรรมโดยแน่นอน เข้าใจหรือไม่

ถาม เข้าใจขอรับ คือการทำสมาธินั้นต้องตั้งใจให้นิมิตเกิดขึ้นเอง เมื่อเห็นแล้วก็พยายามทำสมาธิต่อไปเช่นนี้ ไม่ใช่อุปาทาน ใช่ไหมครับหลวงพ่อ

ตอบ ถูก การติดอยู่เป็นสิ่งเดือดร้อน เจ้าติดอยู่ในสิ่งใดเจ้าก็เดือดร้อนในสิ่งนั้น เจ้าติดในกาม เจ้าก็เดือดร้อนในกาม เจ้าติดในรสอาหาร เจ้าก็เดือดร้อนในรสอาหาร เจ้าติดในนิมิต เจ้าก็เดือดร้อนในนิมิต อย่างชั้นสูงที่สุด เจ้าติดในธรรมข้อหนึ่งข้อใด เจ้าเดือดร้อนในธรรมข้อนั้น องค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงตรัสสอนไว้เป็นอุทาหรณ์ว่า อย่ากระทำตนเป็นผู้ติดเลยแม้ในธรรม จงเป็นผู้ปล่อยวางเถิด เมื่อเจ้าสามารถเป็นผู้ปล่อยวางอย่างแท้จริงเมื่อใด เมื่อนั้นเจ้าเป็นผู้สำเร็จดังปณิธานทุกประการ

ถาม ในขณะที่เกิดนิมิตและปรารถนาจะพิจารณาธรรมจากนิมิตที่เห็นนั้น จะประคองดวงจิตที่กำลังเห็นนิมิตนั้นอย่างไร เพื่อว่ากำลังพิจารณาธรรมอยู่ดวงจิตจะได้ไม่ตกไป ซึ่งจะทำให้นิมิตนั้นหายไป ขณะกำลังพิจารณาธรรมค้างอยู่

ตอบ เออ เจ้าถามเป็นปัญหาที่ลึกซึ้งดีมาก การที่จะประคองดวงจิตให้อยู่กับนิมิตที่เจ้าได้เห็น เพื่อพิจารณาให้เป็นวิปัสสนากรรมฐาน เป็นปฏิเวธธรรมนั้น เจ้าพึงมีสติอยู่ตลอดเวลาอย่าประมาทขาดสติ เจ้าพึงตั้งตัวอยู่เสมอว่าตัวเจ้าคือใคร เจ้ากำลังทำอะไรอยู่ กระทำเมื่อใดที่ไหน กระทำทำไม และอย่างไร ถ้าเจ้าสามารถตั้งสติและควบคุมจิตของเจ้าได้อย่างนี้แล้ว จิตของเจ้าก็จะไม่ตกนิมิตนั้นก็จะคงอยู่จนกว่าเจ้าจะสามารถพิจารณาแยกแยะออกให้เป็นปฏิเวธธรรม ได้ดังนี้ เข้าใจไหม

การกระทำอันใดโดยประมาทขาดสติแล้ว ย่อมเป็นเหตุให้เกิดผลร้ายในภายหลัง เช่นการเข้าสู่สมาธิย่อมมีการตกภวังค์เป็นต้น การตกภวังค์นี้เราได้เคยอธิบายมาครั้งหนึ่งแล้วว่า เปรียบประดุจดวงจิตที่ลอยจมดิ่งลงไปกระทบพื้นน้ำข้างใต้ เมื่อจิตกระทบน้ำเมื่อใดก็จะเกิดอาการแห่งความรู้สึกทันที อาการแห่งความรู้สึกนั้นจะปรากฏทางกายประดุจคนโงกหรือคนสะดุ้งดังนี้เป็นต้น ถ้าหากจิตประกอบด้วยสติแล้ว การตกภวังค์นั้นก็จะไม่เกิดโทษอันใด เพราะการตกภวังค์ในขณะที่จิตมีสติอยู่นั้น ย่อมสามารถจะบังคับจิตให้ดิ่งลงสู่ในภวังค์นั้นได้

เปรียบประดุจคนกระโดดลงจากที่สูง เมื่อร่างกายกระทบน้ำแล้วก็จะเกิดความรู้สึกหลายประการ เช่นความเย็นของน้ำ เช่นอาการกระทบที่เกิดจากแรงกระทบ ดังนี้เป็นต้น บางทีจะเกิดความเจ็บปวด เกิดความรู้สึกอื่นอีกหลายอย่างขึ้นในทางร่างกาย ถ้าหากว่าไม่ได้เตรียมตัวไว้ก่อนแล้วการตกใจก็จะเกิดขึ้น อาจจะถึงกับเอาศีรษะไปชนพื้นท้องน้ำคอหักตายก็ได้ดังนี้ เมื่อเจ้ามีสติควบคุมอยู่ ครั้นกระโดดน้ำลงไปเมื่อกระทบพื้นน้ำและจมลงสู่พื้นน้ำแล้ว เจ้าก็อาจจะงอตัวกลับขึ้นมาได้โดยเร็ว ก็เปรียบประดุจกับที่เจ้าทำจิตเข้าสู่สมาธิแล้วจิตตกภวังค์นั้น ถ้าจิตของเจ้ามีสติควบคุมอยู่แล้วการตกภวังค์ก็ย่อมจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งใหญ่ คือ ไม่ทำให้เจ้ากระทบซึ่งความเสียหาย อาจจะทำให้จิตดิ่งลงสู่สมาธิอันแนบแน่นได้ด้วย คนที่ทำสมาธิโดยขาดสตินั้น โดยมากเมื่อถึงขั้นจิตตกภวังค์แล้ว ธรรมเป็นเหตุให้จิตตก หมายความว่ากำลังแห่งจิตตกแล้ว ความหวาดกลัวก็เกิดขึ้น ในที่สุดก็อาจจะถึงกับเสียสติไปได้ ซึ่งเป็นการผิดจากทางที่ปฏิบัติถูกต้องจากการที่เราได้เคยชักนำและชี้แจงมาให้แก่เจ้าแล้ว ใครมีอะไรอีก

หลักการบรรลุผลในทางธรรม

๑. ต้องเป็นผู้มีความเพียรในทางธรรมโดยแน่นอน

๒. ต้องมีสติรอบคอบไม่ประมาท

๓. มีความตั้งใจดีอยู่เสมอ ไม่คิดลามกสกปรก

ใน ๑. นั้น หมายถึงว่า ต้องเป็นผู้มีใจมั่นในการปฏิบัติให้แน่วแน่ มั่นคง ให้สม่ำเสมอ ในวันหนึ่งกับคืนหนึ่งจะปฏิบัติในตอนใดได้ทั้งสิ้น ไม่จำต้องยึดถือว่าต้องทำเมื่อนั้นเมื่อนี้ เพราะถ้าหากเกิดความไม่สะดวกขึ้นในเวลาที่ตั้งจิตไว้แล้ว ย่อมเป็นเหตุให้ต้องเสียสัจจะไปโดยเปล่าประโยชน์ เมื่อเป็นเช่นนี้จิตของเจ้าพึงตั้งไว้ว่าวันหนึ่งกับคืนหนึ่งเจ้าจะต้องปฏิบัติทางจิตให้ได้อย่าง - น้อยสักหนึ่งครั้งแล้วผลจะเกิดแก่เจ้า

ถาม เมื่อเวลานั่งสมาธินั้น มักจะนั่งอยู่ได้ไม่นาน มีการง่วงเหงาหาวนอนเกิดขึ้นเสมอ

ตอบ สมาธิจะเกิดโดยวสีหรือวสีชำนาญในการเข้า การออก การนึก การรักษา แต่ก็ยังไม่ถึงขั้น วสีกำลังผจญกับขันธมาร มีอาการง่วงโดยปกติหรือไม่อย่างนั้นก็เวทนาปรากฏ จะแก้ไขให้หายต้องแก้เองโดยวิธีคุยกับมัน

ก่อน "ฉันพยายามทะนุทนอมเจ้ามาแต่เล็กแต่น้อย จะทำความดีสักหน่อยช่วยบ้างไม่ได้รึ" อาการง่วงที่แท้เกิดจากการเบื่อหน่ายในสมัยพุทธกาลสมัยหนึ่งองค์สมเด็จพระบรมศาสดาฯ เสด็จไปสอนพระโมคคัลลานะเรื่องทำสมาธิหลับว่า "ดูก่อนโมคคัลลานะ ตถาคตจะบอกวิธีแก้ง่วงให้ ระยะแรกที่จะง่วงให้นึกถึงธรรมที่เรียนแล้วทำใจให้สว่างก็จะหาย ถ้ายังไม่หายให้เอาน้ำลูบหน้า ถ้ายังไม่หายก็ยอนหูทั้งสองข้าง ถ้ายังไม่หายให้ออกเดินจงกรม ถ้ายังก็ให้นอนโดยทำใจว่า จะตื่นขึ้นประกอบความเพียรอีกไม่หายอีกโดยนอนเป็นสีหไสยาสน์" และในสมัยหนึ่งท่านโสนะโกลิวิสะ ทำสมาธิเดินจงกรมจนเท้าแตกระบมก็ยังไม่บรรลุมรรคผล จึงไปทูลลาพระพุทธเจ้า ขอลาสึกไปตามกรรม องค์สมเด็จพระบรมศาสดาฯ พยากรณ์ว่า "ดูก่อนโสนะ เธอแต่ก่อนเป็นนายดนตรี ก็ย่อมรู้ชัดว่าสายพิณถ้าขึงให้ตึงก็ขาดง่าย ถ้าขึงหย่อนก็ดังไม่ไพเราะ ถ้าขึงให้พอดีก็จะดังชัด ข้อนี้ฉันใดสมณภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถ้าปฏิบัติเป็นกามสุขัลลิกานุโยค เอนเอียงไปในทางย่อหย่อนก็เหนื่อยเปล่า ถ้าประพฤติเป็นอัตตกิลมถานุโยค

ก็ทรมานตนให้ลำบากเปล่า ไม่เกิดประโยชน์ ทางสายกลาง คือ มัชฌิมาปฏิปทา อันตถาคตวางไว้ประเสริฐกว่า" ต่อมาไม่นาน ท่านโสนะก็ประพฤติการนั้นสำเร็จเป็นพระอริยบุคคล นี้เป็นอุทาหรณ์ ถ้าทำด้วยความตั้งใจว่า จะได้เป็นดังนั้น อย่าเป็นดังนี้นั่นไม่ใช่วิสัย

องค์สมเด็จพระบรมศาสดาฯ สำเร็จด้วยอธิษฐานก็ทำสมาธิด้วยอธิษฐานบารมี ก่อนจะเข้าสมาธิรำลึกถึงคุณพระรัตนตรัยแล้วก็อธิษฐานว่า "ขอบุญกุศลที่ประกอบไว้แล้ว ทั้งในส่วนที่รำลึกได้และรำลึกไม่ได้ จงเป็นพลปัจจัยให้ข้าพเจ้า ได้รู้เห็นธรรมตามควรแก่อัตภาวะ ถ้ายังไม่ได้เวลาที่กำหนดไว้ตราบใด จะไม่ยอมลุกจากอาสนะนี้ตราบนั้น ถึงแม้ชีวิตเราจะตายลงก็ตามที"

ใน ๒ นั้น หมายถึงว่า การทำสมาธิหรือปฏิบัติธรรม นั้นต้องมีสติอยู่ตลอดเวลา ไม่เผลอสติบ่อย จะประมาทขาดสติไม่ได้ มีความยึดมั่นในองค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระรัตนตรัยแนบแน่นเป็นที่ตั้งอยู่เสมอ ทำสติปัญญาให้บริบูรณ์อย่าประมาทขาดสติ ทำจิตใจให้แน่วแน่ให้สมาธิเกิดขึ้นเอง ทำจิตให้

ดิ่งลงสู่ความแน่วแน่และนิ่ง ไม่มีความซัดส่ายในดวงจิต ด้วยมีสติควบคุมประจำอยู่ตลอดเวลา ให้จิตดิ่งลงสู่สมาธิอันแนบแน่น เรียกว่า อัปนาสมาธิ

ใน ๓ นั้น หมายถึงว่า ต้องเป็นผู้มีความคิดในทางที่ดีอยู่เสมอ ถ้าไม่มีความคิดในทางที่ดี มีแต่ความคิดในทางที่ชั่วช้าลามกต่าง ๆ แล้ว จะไม่มีทางสำเร็จในทางธรรมได้เลย

เมื่อปฏิบัติตามหลักทั้ง ๓ ประการนี้แล้ว ยังไม่ได้รับผลหรือได้รับโดยไม่สมบูรณ์ เช่นเห็นบ้าง บางคราวก็ไม่เห็นบ้างเป็นต้นแล้ว ก็อาจเป็นเพราะบารมีที่สร้างสมมานั้นยังไม่มากพอ การที่จะสำเร็จผลได้เร็วหรือช้านั้นย่อมขึ้นอยู่กับบารมีของผู้นั้นสร้างสมมาแต่ในอดีตชาติว่ามากน้อยเพียงใดสมควรเพียงใดด้วย

การเสริมสร้างบารมีให้ต่อเติมเพิ่มพูนขึ้นต่อไปนั้นได้แก่การบำเพ็ญทาน มหากุศลต่าง ๆ เป็นต้นว่า การให้วิทยาทาน การทำมหากุศลทอดกฐิน สร้างพระอารามปฏิสังขรณ์พระอาราม การทำสมาธิ และอื่น ๆ

๑. การบำเพ็ญทาน การให้วิทยาทานนั้น ได้แก่พยายามเผยแพร่ แจกจ่ายธรรมแก่คนทั้งหลาย เมื่อแจกธรรมในขณะที่สติของเจ้ายังบริบูรณ์อยู่ ศีลธรรมยังเพียบพร้อมอยู่ ทานอันนี้จะเป็นบารมีอันสูงส่ง สมดังที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า รับสั่งไว้ว่า สัพพาทานัง ธรรมทานัง ชินาติ คือบรรดาทานทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้ การให้วิทยาทานนั้น ย่อมชนะซึ่งการให้ทั้งปวง

การสร้างพระอารามนั้น ก็ย่อมเป็นที่พึ่งพาอาศัยแก่พระสงฆ์พุทธบริษัททั้งปวง อีกทั้งเป็นที่เผยแพร่แจกจ่ายธรรมให้เป็นที่รู้ทั่วกัน เป็นการให้วิทยาทาน การให้ทานนั้น ไม่ว่าจะคิดหรือถือเสมือนเงินว่าสูงใหญ่เลอเลิศสักปานใดก็ตาม พระพุทธองค์ก็ทรงสรรเสริญวิทยาทานว่าเป็นทานอันเลิศอันสูงส่งชนะซึ่งการให้ทั้งปวง อันการสร้างพระอารามนั้นย่อมสำเร็จคุณสมบัติทั้งหลายดังกล่าวแล้ว คือได้เป็นที่อยู่อาศัยของพุทธบริษัทปฏิบัติธรรมได้เป็นสถานศึกษา ซึ่งพระธรรมขององค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เป็นที่อบรมจิตใจบ่มนิสัย

ให้เป็นคนดีทำดี เป็นสถานที่อันไม่เป็นภัยแก่สัตว์และชีวิตทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้เมื่อผู้ใดมีส่วนสร้างพระอารามก็ดี บูรณะปฏิสังขรณ์พระอารามก็ดี ย่อมได้อานิสสงส์มากอย่างยิ่ง

๒. ต้องปฏิบัติทางสมาธิให้ยิ่งๆ ขึ้นไป การกระทำสมาธิย่อมได้กุศลสูง ด้วยเหตุว่าในขณะทำสมาธิและจิตเข้าสู่สมาธินั้น ไม่คิดทำร้ายใคร ไม่ว่าใคร ไม่กล่าววาจาให้เป็นที่ระคายเคือง ไม่รับฟังเรื่องทั้งหลาย ไม่เคลื่อนไหวร่างกายอันกระทำให้สัตว์ถึงแก่ชีวิต นั่งอยู่ที่เดียวไม่ไปก่อกรรม เหตุนี้กุศลที่ได้รับจึงถือว่าเป็นกุศลสูงและบริสุทธิ์

๓. เจ้าจงพยายามสดับตรับฟังสิ่งที่เจ้าได้ยินในสมาธิของเจ้าว่า มีผู้ใดมาสั่งสอน หรือเจ้าได้ยินเสียงผู้ใดอธิบายสาธยายธรรมให้เจ้าฟัง เจ้าจงฟังให้แน่นอน ให้เข้าใจ แล้วพิจารณาตามเขาสอนหรือเขาแนะนำนั้นไม่ช้าเจ้าจะสำเร็จได้ดังใจ

พิมพ์ที่ห้างหุ้นส่วนจำกัด มิตรเจริญการพิมพ์ 5/21 ถนนจักรพรรดิพงษ์ พระนคร นายสมจ่าย ตั้งตระกูลเจริญ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2511 โทร. 814281

จำกัด มิตรเจริญการพิมพ์ 5/21 ถนนจักรพรรดิพงศ์ พระนคร นายสมจ่าย ฉัตรทรัพย์เจริญ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2511 โทร. 814261